

УДК 343

О. Олейнічук

**ANALYSIS OF THE LEGISLATION OF UKRAINE
CONCERNING DISCLOSURE OF THE CONSTITUENT
ELEMENTS OF THE CERTAIN CRIMES UNDER THE
BLANKET RULE OF ARTICLE 175 OF THE CRIMINAL
CODE OF UKRAINE**

О.М. Олейнічук

*здобувач кафедри кримінального права,
кримінології, цивільного та господарського права
ВНЗ «Національна академія управління»
м. Київ.*

**АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЩОДО
РОЗКРИТТЯ ОЗНАК ОКРЕМИХ СКЛАДІВ
ЗЛОЧИНІВ БЛАНКЕТНОЇ НОРМИ, ПЕРЕДБАЧЕНОЇ
СТАТТЕЮ 175 КК УКРАЇНИ**

Постановка проблеми. Актуальність цієї публікації викликана тим, що здійснюваний нами розгляд нормативно-правових актів України в ході аналізу ознак складів злочину бланкетної диспозиції норми, передбаченої ст. 175 КК України [2], мав фрагментарний характер. Тому назріла необхідність проведення такої роботи, в ході якої потрібно показати, які використані нами положення законодавства є застарілими, які не були розглянуті, а які норми є новелами і не могли бути предметом розгляду у попередніх дослідженнях тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Суттєвий внесок у дослідженні питань кримінальної відповідальності за злочин щодо невыплати заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат зробили П.П. Андрушко, А.П. Бабій, Г.Д. Борейко, С.І. Бородін, Ю.С. Варанкіна, Ю.В. Гродецький, Н.Ю. Гронська, І.О. Зінченко, О.В. Кладков, Д.Л. Кокорін, Л.М. Кривоцько, А.С. Курманов, С.Я. Лихова, М.І. Мельник, О.В. Панкратова, Є.І. Соктоєва, В. В.Топчій та інші. Проблемами заробітної плати та соціального забезпечення переймаються й міжнародні організації та спільноти [3–7].

Але у цілому дана стаття ґрунтується на відповідному дослідженні чинних нормативно-правових актів України, проведеному на початку 2017 року.

Мета статті полягає у здійсненні комплексного аналізу сучасного законодавства України щодо розкриття суттєвих ознак окремих складів злочинів бланкетної норми, передбаченої статтею 175 КК України, що будуть важливими як для кваліфікації за цією статтею, так і для її удосконалення.

Основні результати дослідження. Як нами вже зазначалося, перелік юридично-визначених альтернативних предметів досліджуваного злочину є приблизним (зразковим), має бланкетний характер [8, с. 102], а тому вважаємо, що недаремно практично всі зазначені вище вчені свої дослідження здійснювали у відповідній послідовності, розглядаючи кожний зазначений у ст. 175 КК України предмет окремо із посиланням на чинні нормативні акти [9, с. 71]. Зокрема, В.В. Топчій, аналізуючи відповідні нормативно-правові акти України до 2009 року включно (тут і надалі, як правило, будемо розглядати не враховані зазначеним вченим норми, а також зміни в законодавстві за пізніший період) дійшов висновку, що з метою вдосконалення норми, що міститься в ч. 1 ст. 175 КК України та у зв'язку з тим, що окремі виплати встановлені не лише законами, а й підзаконними нормативними актами — Указами Президента України та постановами Кабінету Міністрів України, потрібно вилучити із тексту її диспозиції слова «установлених законом» [10, с. 12, 82, 190] або ж термінологічний зворот «установленої законом виплати» слід замінити термінологічним зворотом «установленої в законодавстві виплати» [10, с. 77]. Своє міркування В. В. Топчій переважно побудував на тому, що проаналізований ним законодавчий матеріал, який складає близько тисячі нормативних актів, саме переважно у частині виплати стипендій установлених підзаконними актами (із 489 — зазначених у Додатку Е «Законодавство України щодо призначення стипендій станом 01 листопада 2008 року», зазначено лише два ЗУ), що в цілому характеризуються не терміном «закони», а «законодавство» [10, с. 60]. Із зазначеним ми погодитись не можемо, оскільки згідно з ч. 2 ст. 8 Основного Закону України Конституція нашої держави має найвищу юридичну силу, а закони та інші нормативно-правові акти приймаються на її основі і повинні відповідати їй. Відповідно до пп. 1 та 6 ч. 1 ст. 92 Конституції України виключно законами України визначаються права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод; основні обов'язки громадянина, а також основи соціального захисту, форми і види пенсійного забезпечення; засади регулювання праці і зайнятості тощо. Слід зазначити, що Президент України саме на основі та на виконання Конституції і законів України видає укази і розпорядження, які є обов'язковими до виконання на території України (ч. 3 ст. 106 Конституції України). Кабінет Міністрів України у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, а також указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України (ч. 3 ст. 113 Конституції України). Кабінет Міністрів України в межах своєї компетенції видає постанови і розпорядження, які є обов'язковими до виконання (ч. 1 ст. 117 Конституції України). Отже, із вищезазначеного випливає, що законодавець досить вірно підійшов до формулювання термінологічного звороту «установленої законом виплати», адже в іншому випадку мали б відповідну невизначеність, яку намагалися вирішити у

Рішенні Конституційного Суду України від 09 липня 1998 року № 12-рп/98 та в Окремій думці судді Конституційного Суду України М. Д. Савенка у справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміна «законодавство») [11], яку усунув сам законодавець, замінивши термін «законодавством» на «законами України» [12]. Тобто якщо користуватися вищезазначеним підходом В.В. Топчія до аналізу підзаконних нормативних актів, то нам необхідно було б додатково аналізувати практично необмежену кількість індивідуальних локальних нормативних документів щодо прийняття на роботу, призначення пенсій, стипендій, інших виплат тощо. Зазначене не відноситься до конкретних кримінальних справ, де, крім обов'язковості встановлення законності таких виплат, вищезазначені правові підстави також мають вирішальне значення для кваліфікації конкретних злочинів.

З'ясувавши, що ст. 175 КК України має бланкетність лише щодо законів України і не потребує, на нашу думку, удосконалення в цій частині, перейдемо до їх аналізу у тій послідовності, що передбачена зазначеною нормою.

Згідно з ч. 7 ст. 43 Основного Закону України право на своєчасне одержання винагороди за працю захищається законом. Перш за все зазначимо, що відповідно до ч. 3 ст. 94 КЗпП питання державного і договірної регулювання оплати праці, прав працівників на оплату праці та їх захисту визначаються цим Кодексом, ЗУ «Про оплату праці» та іншими нормативно-правовими актами. Проведений нами аналіз 1017 вироків щодо засуджених з Єдиного державного реєстру судових рішень (<http://www.reyestr.court.gov.ua>), винесених упродовж 2007–2015 років, показав, що, як правило, суди при кваліфікації за ст. 175 КК України указують у різному поєднанні на порушення таких норм: чч. 3, 4, 7 ст. 43 Конституції України, стст. 21, 24, 24-1, 94, 97, 115, 116, 117 КЗпП України, стст. 1, 2, ч. 3 ст. 15, стст. 21, 22, ст. 24 ЗУ «Про оплату праці», ЗУ «Про статус гірських населених пунктів в Україні», ЗУ «Про індексацію грошових доходів населення», ЗУ «Про компенсацію громадянам втрати частини доходів у зв'язку з порушенням строків їх виплати», ч. 1 ст. 2 ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення своєчасної виплати заробітної плати» тощо, а в окремих також зазначено й підзаконні п. 7 Указу Президента України «Про невідкладні заходи щодо забезпечення своєчасної виплати заробітної плати, стипендій, пенсій та інших соціальних виплат».

Далі з'ясуємо, що розуміє законодавець під терміном «своєчасне» щодо зазначеного тут вище конституційного права. Так ст. 115 «Строки виплати заробітної плати» глави VII «Оплата праці» КЗпП України передбачено: «Заробітна плата виплачується працівникам регулярно в робочі дні у строки, встановлені колективним договором або нормативним актом роботодавця, погодженим з виборним органом первинної профспілкової організації чи іншим уповноваженим на представництво трудовим колективом органом (а в разі відсутності таких органів — представниками, обраними і уповноваженими трудовим колективом), але не рідше двох разів на місяць через проміжок часу, що не перевищує шістнадцяти календарних днів, та не пізніше семи днів після закінчення періоду, за який здійснюється виплата.

У разі коли день виплати заробітної плати збігається з вихідним, святковим або неробочим днем, заробітна плата виплачується напередодні.

Розмір заробітної плати за першу половину місяця визначається колективним договором або нормативним актом роботодавця, погодженим з виборним органом первинної профспілкової організації чи іншим уповноваженим на представництво трудовим колективом органом (а в разі відсутності таких органів — представниками, обраними і уповноваженими трудовим колективом), але не менше оплати за фактично відпрацьований час з розрахунку тарифної ставки (посадового окладу) працівника.

Заробітна плата працівникам за весь час щорічної відпустки виплачується не пізніше ніж за три дні до початку відпустки.». Слід зазначити, що ч. 1 цієї статті було уточнено, а ч. 3 додано згідно із Законом України від 23.09.2010 р. № 2559-VI. Аналогічні норми містить й ст. 24 ЗУ «Про оплату праці».

Ст. 116 зазначеного кодексу регулює строки розрахунку при звільненні, а саме: «При звільненні працівника виплата всіх сум, що належать йому від підприємства, установи, організації, провадиться в день звільнення. Якщо працівник в день звільнення не працював, то зазначені суми мають бути виплачені не пізніше наступного дня після пред'явлення звільненим працівником вимоги про розрахунок. Про нараховані суми, належні працівникові при звільненні, власник або уповноважений ним орган повинен письмово повідомити працівника перед виплатою зазначених сум.

В разі спору про розмір сум, належних працівникові при звільненні, власник або уповноважений ним орган в усякому випадку повинен в зазначеній у цій статті строк виплатити не оспорювану нею суму.».

Враховуючи вищенаведене можемо дійти висновку, що зазначене у ч. 7 ст. 43 Конституції України право на своєчасне одержання винагороди за працю передбачено вищезазначеними нормами КЗпП України та гарантується настанням штрафних санкцій, зазначених у ч. 1 ст. 41 КУпАП саме за порушення встановлених термінів виплати пенсій, стипендій, заробітної плати, виплата їх не в повному обсязі тощо. Також ЗУ від 28.12.2014 № 77-VIII змінено ст. 265 «Відповідальність за порушення законодавства про працю» КЗпП України, якою в абз. 2 ч. 2 передбачено, що юридичні та фізичні особи — підприємці, які використовують найману працю, несуть відповідальність у вигляді штрафу в разі порушення встановлених строків виплати заробітної плати працівникам, інших виплат, передбачених законодавством про працю, більш як за один місяць, виплата їх не в повному обсязі — у трикратному розмірі мінімальної заробітної плати, встановленої законом на момент виявлення порушення. Слід зазначити, що штрафи, накладення яких передбачено ч. 2 цієї статті, є фінансовими санкціями і не належать до адміністративно-господарських санкцій, визначених главою 27 Господарського кодексу України (ч. 3 ст. 265 КЗпП України). На нашу думку, зазначену норму слід було б також доповнити аналогічною частиною, передбаченою ч. 3 ст. 130 КЗпП України або ж відповідно до ст. 112 Податкового кодексу України, а саме: «Притягнення до фінансової відповідальності зазначених у ч. 2 ст. 265 КЗпП України осіб за наявності відповідних підстав не звільняє їх від притягнення до матеріальної, дисциплінар-

ної, адміністративної або кримінальної відповідальності.». Зазначене доповнення дасть змогу у разі збігу строків невиклати не проводити розмежування між складом злочину щодо безпідставної невиклати заробітної плати громадянам більш як за один місяць, вчиненої умисно керівником підприємства, установи або організації незалежно від форми власності чи громадянином — суб'єктом підприємницької діяльності, за діяння якого настає кримінальна відповідальність, та вищезазначеним складом із фінансовою санкцією, передбаченим абз. 2 ч. 2 ст. 265 КЗпП України.

Подальший порівняльний аналіз вищевказаної конституційної норми із законодавством України дає змогу зробити висновок, що поняття «винагорода за працю» у повній мірі застосовано законодавцем у визначеннях заробітної плати (ч. 1 ст. 94 КЗпП та ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про оплату праці»), але у доопрацьованому законопроекті Трудового кодексу України від 20.05.2015 № 1658 зазначене поняття не було враховано. Тому у ч. 3 Зауважень до книги 3 «Умови праці» Висновку Головного науково-експертного управління від 12.06.2015 зокрема було зазначено: «Крім того, слід відкоригувати запропоноване визначення поняття заробітна плата (стаття 206 проекту), виходячи із її розуміння як матеріалізованої сутності (плати, винагороди у відповідній формі виразу), а не процесу оплати. Тому доцільно й визначити її як грошову суму або винагороду, яку роботодавець зобов'язаний виплачувати працівнику згідно з законодавством, колективним та трудовим договором. При цьому вважаємо невикористаним закріплення у загальному визначенні заробітної плати формулювання «за виконану роботу», що може бути лише одним з її елементів. У цьому зв'язку необхідно взяти до уваги гарантований характер заробітної плати, що пов'язано, насамперед, з попереднім, до початку роботи, встановленням умов праці і означає покладання на роботодавця обов'язку виконати відповідну оплату праці, за умов дотримання працівником належних умов.» [13]. Слід зазначити, що ЗУ «Про внесення змін до деяких законів України щодо приведення їх у відповідність із ЗУ «Про соціальний діалог в Україні» від 17.05.2012 року № 4719-VI замінив у ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про оплату праці» у згаданому визначенні та у цілому у тексті цього Закону слова «власник або уповноважений ним орган» в усіх відмінках і числах словом «роботодавець» у відповідному відмінку і числі. При цьому не було враховано відповідний Висновок Головного науково-експертного управління від 10.10.2011 на проект зазначеного Закону, а саме: у цій частині поза його увагою залишились Кодекс законів про працю України та Закон України «Про колективні договори і угоди» [14]. Також було наголошено, що зазначені нормативно-правові акти містять визначальні положення щодо регулювання соціально-трудоких відносин і колективно-договірною процесу зокрема [14]. При цьому в останній Закон такі зміни все ж таки внесені були, де слово «власників» замінили словом «роботодавців» тощо (ЗУ «Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення сторін колективних переговорів» від 16.10.2012 № 5458-VI). До останнього зазначимо, що наведене все ж таки стосується саме дефініції заробітної плати як категорії трудового права або економічної науки, а не поняття суб'єкта досліджуваного нами злочину, розглянутого нами раніше [15] тощо.

Крім того, ч. 4 ст. 43 Конституції України передбачено, що кожен має право на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом. Слід зазначити, що ЗУ від 06.12.2016 № 1774-VIII [16] внесено до ст. 95 КЗпП зміни, згідно яких мінімальна заробітна плата — це встановлений законом мінімальний розмір оплати праці за виконану працівником місячну (годинну) норму праці, а також інші, на які попередньо у Висновку Головного науково-експертного управління від 16.11.2016 на відповідний проект Закону [17] було дано такі зауваження та пропозиції, що не були враховані законодавцем у зазначеному вище Законі [16]. А саме: об'єктивно необґрунтованими виглядають пропозиції щодо виключення із статті 95 Кодексу законів про працю України та статті 3 Закону України «Про оплату праці» положення, відповідно до якого «до мінімальної заробітної плати не включаються доплати, надбавки, заохочувальні та компенсаційні виплати». Зазначене стосується і пропозиції щодо виключення із статті 96 Кодексу положення, що «формування тарифної сітки (схеми посадових окладів) провадиться на основі тарифної ставки робітника першого розряду, яка встановлюється у розмірі, що перевищує законодавчо встановлений розмір мінімальної заробітної плати, та міжкваліфікаційних (міжпосадових) співвідношень розмірів тарифних ставок (посадових окладів)». Адже їх реалізація може негативно позначитися на самій ідеї осучаснення розміру мінімальної заробітної плати [17]. Зокрема, у цьому Висновку звернуто увагу на штучність вибіркової заміни категорії мінімальної заробітної плати, яка є ключовим соціальним стандартом у формуванні всієї системи оплати праці, на категорію прожиткового мінімуму тощо [17]. Такий підхід, на думку Головного управління, створює передумови для штучного обмеження розмірів заробітних плат, які прив'язуються до прожиткового мінімуму для працездатних осіб [17].

Погоджуючись із вищезазначеними висновками Головного науково-експертного управління, зазначимо, що, як нами вже було доведено у контексті дослідження кримінальної норми щодо безпідставної невиклати заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат [18; 19, с. 169], саме для кваліфікації цього злочину не має значення, чи нездійснені відповідні виплати частково або повністю, чи не у повному обсязі, а також чи здійснені виплати з дотриманням законодавчо встановленого мінімального розміру оплати праці за виконану працівником місячну (годинну) норму праці, тобто єдиною розмежувальною ознакою є ознака об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 175 КК України — «більш як за один місяць».

Дослідження судових вироків винесених упродовж 2007–2015 рр. щодо засуджених показало, що з 1017 відповідних вироків, у 1011 таким предметом посягання є заробітна плата, що складає 99,4%. У цій частині вироків разом із невиклатою заробітної плати ми також зустрічали у різному поєднанні й невиклати індексацій заробітної плати, компенсацій за її невчасну виплату та невикористані дні щорічної відпустки.

Далі перейдемо до аналізу стипендії, як предмета злочину, юридичні складі якого передбачені у ст. 175 КК України. У зв'язку із тим, що види стипендій, як вже зазначали Г.О. Мурашин та В.П. Нагребельний, залежно від призначення, суб'єктного складу одержувачів, строків виплати та інших кри-

теріїв у чинному законодавстві України є різними [20, с. 648], тому ми не можемо знайти їх загальне визначення у конкретному нормативно-правовому акті. Взагалі неоднозначні поняття стипендій та їх опис даються і в інших відповідних словниках та наукових коментарях тощо. Окремі їх положення було зазначено й у дисертаціях С.Я. Лихової [21, с. 388] та В.В. Топчія [10, с. 59–62]. Слід зазначити, що має місце практика призначення і виплати стипендій учнівській та студентській молоді культурно-просвітницькими, інноваційними і благодійними фондами, банківськими установами, приватними фірмами, у формі меценатства та ін. [20, с. 648]. Тому у цих випадках такі виплати є добровільною ініціативою відповідних юридичних чи фізичних осіб, коли їх припинення чи затримка більш ніж на один місяць не буде утворювати склад досліджуваного нами злочину, адже ці виплати не є обов'язковими й такими, що передбачені законами України.

Далі зазначимо норми законів України, якими передбачено саме право на різні види стипендій, тобто покажемо їх загальні майбутні правові підстави призначення і виплати. Отже, відповідно до ч. 3 ст. 53 Конституції України держава забезпечує надання державних стипендій та пільг учням і студентам. Абзацом четвертим ст. 18 ЗУ «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» передбачено, що Законами України з метою надання соціальної підтримки населенню України в цілому та окремим категоріям громадян встановлюються державні гарантії щодо стипендій учням професійно-технічних та студентам вищих державних навчальних закладів. У ч. 5 ст. 36 ЗУ «Про освіту» говориться, що одним із видів державної підтримки і заохочення особливо обдарованим дітям є стипендії, направлення на навчання і стажування до провідних вітчизняних та закордонних освітніх, культурних центрів. Також зазначеним Законом у ч. 5 ст. 41 передбачено порядок забезпечення учнів державних та комунальних професійно-технічних навчальних закладів стипендією, організації харчування учнів із числа дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа, дітей-інвалідів/інвалідів I–III групи та дітей із сімей, які отримують допомогу відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям», визначається Кабінетом Міністрів України. Уточнена норма у відповідній частині закріплена й у ч. 4 ст. 8 ЗУ «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», викладена в редакції вже вищезгаданого Закону від 06.12.2016 № 1774-VIII [16], яка уточнює вид та спосіб призначення стипендії, а саме: «соціальна стипендія в порядку та розмірі, встановлених Кабінетом Міністрів України». Потрібно зазначити, що у чч. 9–11 Висновку Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України від 16.11.2016 на проект попередньо зазначеного Закону [16] засуджується практика, згідно з якою закріплені у чинних законах державні гарантії забезпечуються у порядку та розмірах, встановлених Кабінетом Міністрів України, виходячи з наявних фінансових ресурсів державного і місцевих бюджетів, де наголошується на визнанні принципу верховенства права та потреби встановлення чітко визначених критеріїв надання стипендій саме законами України, посилаючись при цьому на практи-

ку Європейського суду [17]. Далі у ч. 4 ст. 42 ЗУ «Про освіту» закріплено право на встановлення спеціальних державних стипендій особливо обдарованим студентам. Абз. 9 ст. 51 цього Закону передбачено, що вихованці, учні, студенти, курсанти, слухачі, стажисти, клінічні ординатори, аспіранти, докторанти відповідно мають гарантоване державою право на призначення стипендій, а тут же в абз. 12 — на забезпечення стипендіями. Один із видів державної цільової підтримки для здобуття професійно-технічної освіти, що надається у вигляді соціальної стипендії, передбачений у ст. 44-1 «Соціальний захист учасників бойових дій та їхніх дітей, дітей, один із батьків яких загинув у районі проведення антитерористичних операцій, бойових дій чи збройних конфліктів або під час масових акцій громадянського протесту, дітей, зареєстрованих як внутрішньо переміщені особи» ЗУ «Про професійно-технічну освіту» від 14.05.2015 № 425-VIII. Аналогічна норма була додана й у ч. 17 ст. 44 ЗУ «Про вищу освіту». У цьому ж Законі було уточнено вже зазначеним Законом від 06.12.2016 № 1774-VIII [16] види стипендій, на які мають право особи, що навчаються у вищих навчальних закладах за денною формою навчання за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів у встановленому законодавством порядку, а саме: академічні та соціальні. Відповідно до ч. 5 ст. 62 ЗУ «Про вищу освіту» розмір академічної та соціальної стипендій, порядок їх призначення і виплати встановлюються Кабінетом Міністрів України. Як вже зазначалося вище, такі зміни викликали різку критику не тільки студентської молоді. Перш за все вони були предметом обговорення у Висновку Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України від 16.11.2016 [17] на проект відповідного Закону [16], де зокрема у ч. 11 було зазначено: «Як звуження змісту і обсягу наданих законом прав слід розглядати пропозицію щодо визначення частки студентів (курсантів), які мають право на отримання академічних стипендій (на сьогодні це 825 грн), вченою радою вищого навчального закладу у межах, визначеного Кабінетом Міністрів України загального відсотку студентів (курсантів), які мають таке право, та стипендіального фонду (зміни до Закону України «Про вищу освіту»); скасування можливості отримання персональних стипендій особами, які досягли значних успіхів у навчанні та/або науковій діяльності і надання натомість звичайних академічних стипендій згідно з критеріями, встановленими Кабінетом Міністрів України. Слід також врахувати, що наслідком скасування вказаних виплат для студентів буде зниження якості їх навчання, оскільки вони змушені будуть шукати різноманітні підробітки для забезпечення належного рівня життя. Таким чином, у довгостроковій перспективі ринок праці отримує менш кваліфікованих працівників, що негативно позначиться на можливостях розвитку економіки в цілому» [17]. Але, незважаючи на вказані критичні зауваження, такі зміни були внесені як у ч. 4 ст. 62 ЗУ «Про вищу освіту», так і в інші. Як бачимо, зазначеними законами передбачається право на збереження стипендії призваним на військову службу та при реалізації права на академічну мобільність тощо.

Право громадян, а в окремих законах і не тільки, на відповідні стипендії або ж їх підвищений розмір, звільнення від оподаткування, індексацію тощо,

передбачено також законами України: «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» від 21.11.1992 № 2811-XII, «Про державну підтримку кінематографії в Україні» від 23.03.2017 № 1977-VIII, «Про донорство крові та її компонентів» від 23.06.1995 № 239/95-ВР, «Про забезпечення права на справедливий суд» від 12.02.2015 № 192-VIII, «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 № 848-VIII, «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» від 21.03.1991 № 875-XII, «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III, «Про приєднання України до Конвенції про статус апатридів» від 11.01.2013 № 23-VII, «Про прокуратуру» від 14.10.2014 № 1697-VII, «Про професійних творчих працівників та творчі спілки» від 07.10.1997 № 554/97-ВР, «Про підвищення престижності шахтарської праці» від 02.09.2008 № 345-VI, «Про підтримку олімпійського, паралімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні» від 14.09.2000 № 1954-III, «Про ратифікацію Угоди між Кабінетом Міністрів України і Урядом Королівства Данія про технічне і фінансове співробітництво» від 18.04.2007 № 948-V, «Про ратифікацію Угоди між Урядом України та Європейським космічним агентством щодо співробітництва у використанні космічного простору в мирних цілях» від 30.10.2008 № 633-VI, «Про ратифікацію Європейської конвенції про правовий статус трудящих-мігрантів» від 16.03.2007 № 755-V, «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 05.02.1993 № 2998-XII, «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 № 3551-XII, «Про статус гірських населених пунктів в Україні» від 15.02.1995 \ № 56/95-ВР, «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28.02.1991 № 796-XII, «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII, «Про театри і театральну справу» від 31.05.2005 № 2605-IV, «Про Український культурний фонд» від 23.03.2017 № 1976-VIII, «Про фізичну культуру і спорт» від 24.12.1993 № 3808-XII, «Про внесення змін до деяких законів України щодо державної підтримки учасників бойових дій та їхніх дітей, дітей, один із батьків яких загинув у районі проведення антитерористичних операцій, бойових дій чи збройних конфліктів або під час масових акцій громадянського протесту, дітей, зареєстрованих як внутрішньо переміщені особи, для здобуття професійно-технічної та вищої освіти» від 14.05.2015 № 425-VIII, «Про індексацію грошових доходів населення» від 03.07.1991 № 1282-XII. Слід зазначити, що саме Законами України «Про Державний бюджет України» на відповідний рік з відповідними змінами у додатках розподілу видатків передбачаються конкретні суми на виплату таких категорій, передбачених вищезазначеними законами, стипендій, а саме: 1) державні стипендії видатним діячам інформаційної галузі, дітям журналістів, які загинули або стали інвалідами у зв'язку з виконанням службових обов'язків та премії в інформаційній галузі; 2) гранти Президента України молодим діячам мистецтва для створення і реалізації творчих проєктів, премії і стипендії за видатні досягнення у галузі культури, літератури, мистецтва; 3) державні премії, стипендії та гранти в галузі освіти, науки і техніки, стипендії переможцям міжнародних конкурсів; 4) виплата академічних стипендій студентам (курсан-

там) вищих навчальних закладів; 5) довічні державні стипендії; 6) виплата соціальних стипендій студентам (курсантам) вищих навчальних закладів.

Аналіз вищезазначених законів показав, що стипендія, на відміну від тверджень С.Я.Лихової та В.В.Топчія, за якими вона не пов'язана із виконанням особою саме трудової функції та не є інститутом трудового права [21, с.388; 10, с.44], відповідно до ч. 8 ст. 9 ЗУ «Про державну підтримку кінематографії в Україні» від 23.03.2017 № 1977-VIII, по суті, такою також визнається, адже члени Ради з державної підтримки кінематографії, які не є державними службовцями, за виконання своїх функцій отримують плату – стипендію, розмір і порядок виплати якої встановлюються Кабінетом Міністрів України. Також ми бачимо, що будь-якій призначеній стипендії Указом Президента чи Постановою Кабінету Міністрів чи наказом іншого державного органу тощо, відповідає певний Закон України, який передбачає таке право.

Враховуючи зазначене, слід погодитися з таким узагальненим визначенням стипендії: «Стипендія (від лат. *stipendium* – плата) – постійна грошова допомога, що виплачується учням, студентам, курсантам, аспірантам, ад'юнктам, клінічним ординаторам, докторантам навчальних закладів, а також постійна допомога, що виплачується видатним діячам науки, освіти, культури, фізичної культури і спорту, найбільш обдарованим молодим митцям, учасникам бойових дій, може бути виплачуваною на певних умовах (успішне навчання, досягнення визначних успіхів, заслуги перед Батьківщиною) і на визначений час (час навчання, щорічна, на час виконання дослідницької чи творчої роботи) або довічною, а також іменною (виплачується певній особі). Стипендія може бути державною, муніципальною або приватною» [22, с. 454].

Незважаючи на те, що реформа пенсійної системи була розпочата згідно з Указом Президента України «Про Основні напрями реформування пенсійного забезпечення в Україні» від 13.04.1998 № 291/98, вже досить давно, вона триває й досі. На нашу думку, основним її етапом все ж таки було прийняття Законів України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 09.07.2003 за № 1058-IV та № 1057-IV відповідно, а також «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» від 08.07.2011 № 3668-VI. Але перш за все гарантує всім непрацездатним громадянам України право на матеріальне забезпечення за рахунок суспільних фондів споживання шляхом надання трудових і соціальних пенсій відповідно до Конституції України ЗУ «Про пенсійне забезпечення» від 05.11.1991 № 1788-XII та Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від 14.01.1998 № 16/98-ВР. У самому Основному Законі це право передбачено ст. 46. Також окремі питання пенсійного забезпечення певних категорій громадян тощо додатково передбачені законами України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» від 09.04.1992 року № 2262-XII, «Про пенсії за особливі заслуги перед Україною» від 01.06.2000 року № 1767-III, «Про соціальний захист дітей війни» від 18.11.2004 № 2195-IV, «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» від 08.07.2011 № 3668-VI, «Про статус і соціальний захист громадян,

які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28.02.1991 № 796-ХІІ, «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» від 21.03.1991 № 875-ХІІ, «Про фізичну культуру і спорт» від 24.12.1993 № 3808-ХІІ, «Про статус гірських населених пунктів в Україні» від 15.02.1995 № 56/95-ВР, «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 05.10.2000 № 2017-ІІІ, «Про підвищення престижності шахтарської праці» від 02.09.2008 № 345-VI, «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року № 889-VIII, «Про прокуратуру» від 14.10.2014 № 1697-VII, «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII та іншими. Наприклад, КЗпП України має ст. 256 «Пенсійне забезпечення», ЗУ «Про місцеві державні адміністрації» — ст. 23 «Повноваження в галузі соціального забезпечення та соціального захисту населення», а Податковий кодекс України — ст. 344 «Пенсійне забезпечення посадових осіб контролюючих органів» тощо.

Аналіз вищезазначених законів показав, що визначення терміна «пенсія» закріплене в абз. 22 ст. 1 ЗУ «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та означає щомісячну пенсійну виплату в солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, яку отримує застрахована особа в разі досягнення нею передбаченого цим Законом пенсійного віку чи визнання її інвалідом, або отримують члени її сім'ї у випадках, визначених цим Законом. Незважаючи на те, що це визначення не є універсальним, як показав у своєму дослідженні В.В.Топчій [10, с. 63], воно перш за все відповідає тим правовим відносинам, які регулює Закон, що його встановив. С.Я. Лихова використала визначення «пенсії» дане у науково-практичному коментарі до ст. 175 КК України М.І. Мельником [23, с. 463], яке є незмінним з 2003 р., при цьому пославшись на ЗУ від 5 листопада 1991 року «Про пенсійне забезпечення» [21, с. 388–389], який не дає такого формулювання у жодній редакції. Але все ж таки, на нашу думку, воно є більш загальним і потребує лише уточнення щодо суспільних фондів споживання (державних і недержавних пенсійних фондів).

Щодо недержавних пенсійних фондів слід зазначити, що, вивчивши результати дослідження В.В.Топчія [10, с. 68, с. 114–118], ми не можемо погодитись з тим, що не можна вважати керівників організацій, які здійснюють повноваження щодо недержавного пенсійного страхування (керівників адміністраторів недержавних пенсійних фондів, керівників страхових установ, банків), суб'єктами злочину, юридичні склади якого передбачено в диспозиції ст. 175 КК України [10, с. 117–118]. Хоча ним був зроблений висновок, що предмет злочину складають будь-які пенсії, — як державні, так і недержавні. При цьому дослідник звертає увагу на те велике значення, яке вони відіграють у житті особи, і те, що законодавець навіть на рівні термінології не робить розмежування між державними і недержавними пенсіями [10, с. 74]. На даний час законодавець Законом України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» від 08.07.2011 № 3668-VI змінив поняття «довічна пенсія (ануїтет)», виклавши його у новій редакції з урахуванням уже недержавних пенсійних фондів, а саме: що це є пенсійна виплата за рахунок коштів, що обліковуються на накопичувальному пенсійному рахунку застрахованої особи (наша примітка — у розумінні цього Закону в наступному абза-

ці), а у випадках, передбачених законом, — на індивідуальному пенсійному рахунку учасника недержавного пенсійного фонду, сума та порядок виплати якої визначаються в договорі страхування довічної пенсії, укладеному із страховою організацією, що сплачується особі після досягнення нею пенсійного віку, передбаченого цим Законом, або членам її сім'ї чи спадкоємцям у випадках, передбачених цим Законом (абз. 4 ст. 1 ЗУ «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»). Також у абз. 24 ст. 1 останнього зазначеного Закону дається єдине визначення «пенсіонера», яке враховує два поняття «пенсія» і «довічна пенсія». Зазначимо, що якщо недержавний пенсійний фонд бере на себе таке зобов'язання здійснювати виплати відповідним учасникам (застрахованим особам), то це право також регулюється нормами Розділу VII «Пенсійні виплати за рахунок коштів накопичувальної системи пенсійного страхування» вказаного вище Закону. Відповідно до абз. 2 ч. 2 ст. 2 цього Закону накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та система недержавного пенсійного забезпечення становлять систему накопичувального пенсійного забезпечення, тобто вони на рівні Закону об'єднані одним поняттям. І останнє, якщо керівники приватних установ, організацій чи підприємств за невиконання заробітної плати несуть відповідальність за ст. 175 КК України, то чому керівники адміністраторів недержавних пенсійних фондів, страхових установ, банків винні у відповідних пенсійних невиконаннях тощо не мають нести таку відповідальність?

Також у цій частині ми не можемо обійти невраховані законодавцем зауваження, що були зазначені у Висновку Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України від 16.11.2016 [17] на проект вже чинного Закону [16]. При підготовці до другого читання особливо слід було звернути увагу на чч. 3–5, 7 вказаного Висновку [17] щодо відповідності окремих положень прийнятого Закону [16] Конституції України в частині обмеження виплати пенсії працюючим пенсіонерам та пропозиції скасувати їх для всіх пенсіонерів. Слід зазначити, що лише щодо суддів ЗУ «Про Вищу раду правосуддя» від 21.12.2016 № 1798-VIII новою редакцією п.25 розділу XII ЗУ «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII, обмеження (абз. 3 та 4), прийняті попередньо обговорюваним Законом [16], відмінив тільки частково як щодо пенсій, так і щомісячного довічного грошового утримання суддів, а у абз. 3 ч. 1 ст. 47 ЗУ «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» — залишено без змін. Останнє зазначене положення також не відповідає ч. 5 ст. 142 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII. Саме ним передбачено, що пенсія або щомісячне довічне грошове утримання судді виплачується незалежно від заробітку (прибутку), отримуваного суддею після виходу у відставку. Щомісячне довічне грошове утримання суддям виплачується органами Пенсійного фонду України за рахунок коштів Державного бюджету України. Прикро, що при прийнятті відповідних норм законодавець, як уже було згадано у вищезазначеному Висновку [17], не врахував Рішення Конституційного Суду № 4-рп/2016 від 08.06.2016, що має преюдиціальне значення при розгляді судами загальної юрисдикції позовів у зв'язку з правовідносинами, що виникли внаслідок дії положень законів України, визнаних неконституційними. Разом з тим маємо й позитивну дина-

міку щодо зобов'язання у тримісячний строк з дня набрання чинності цим Законом [16] Кабінету Міністрів України опрацювати питання щодо підвищення соціальних стандартів у системі пенсійного забезпечення.

Перед тим, як перейти до аналізу інших установлених законом виплат, зазначимо, що поняття «щомісячне довічне грошове утримання судді», на нашу думку, у цілому слід відрізнити від поняття «пенсії». Такої ж думки дотримується й М.І.Мельник [23, с.463]. Але, як зазначив В.С. Тарасенко, за своєю суттю ця виплата є достроковою пенсією, оскільки призначається суддям після припинення ними повноважень, тому доцільно відмовитися від розмежування матеріального забезпечення судді, який вийшов у відставку, на пенсію та щомісячне довічне грошове утримання, та залишити лише пенсійне забезпечення суддів, які вийшли у відставку, право на яке може виникати після досягнення ними пенсійного віку та наявності визначеного законом страхового стажу або достроково, внаслідок припинення повноважень і набуття статусу судді у відставці, на умовах, визначених Законом України «Про судоустрій і статус суддів» [24, с.145]. Поняттю «щомісячне довічне грошове утримання», що міститься у підп. «е» підп. 165.1.1 п. 165.1 ст. 165 Податкового кодексу України дано офіційне тлумачення Рішенням Конституційного Суду України від 14.12.2011 № 18-рп/2011. Це поняття означає неоподатковану грошову виплату як судді, який, маючи право на відставку, продовжує працювати на посаді судді та одержує її з Державного бюджету України у вигляді щомісячного грошового утримання, що є складовою правового статусу судді і однією з гарантій його незалежності, так і судді у відставці, який одержує таку виплату з Пенсійного фонду України за рахунок коштів Державного бюджету України. Отже, у першому випадку ця виплата належить до інших установлених законом виплат, а у другому, коли суддя у відставці, — має ознаки пенсії, адже отримується з Пенсійного фонду України, хоча й за рахунок зазначеного бюджету.

Слід зазначити, що поняття «інші установлені законом виплати» наводять у науково-практичних коментарях до ст. 175 КК України, такі українські вчені, як П.П. Андрушко [25, с.], М.І. Мельник [23, с.463] та І.О. Зінченко [26, с.473]. Деякі з них аналізувалися та піддавалися критиці С.Я. Лиховою та В.В. Топчієм у докторській [21, с. 389—391] і кандидатській [10, с. 69] дисертаціях відповідно. Зокрема, останній зазначений вчений звернув увагу на те, що вищезазначені автори просто перераховують окремі види соціальної допомоги, не намагаючись установити загальні ознаки предмета даного злочину [10, с. 69]. Також В. В. Топчій, аналізуючи соціальні виплати, що відбуваються відповідно до договорів загальнодержавного обов'язкового страхування [10, с. 70—72], констатував той факт, що в межах одного дослідження неможливо проаналізувати весь нормативний матеріал, який в сукупності складає законодавство про соціальний захист населення [10, с. 72]. Отже, можна вважати, що дослідження у цій частині не було завершено. До зазначеного слід додати, що насамперед потрібно мати певні критерії, за якими відповідні виплати, передбачені у Законах України, слід відносити до інших установлених законом виплат, передбачених диспозицією ст. 175 КК України. Одним із таких критеріїв є соціальний характер цих виплат, іншим — вони мають бути обов'язково

передбачені Законами України. Так, в аналогічному дослідженні, проведеному у РФ О.В. Панкратовою, було зазначено, що не досить коректним є згадування в назві статті формулювання «інші виплати», що може привести як до надмірно широкого трактування даного поняття, так і до виключення з предмета кримінально-правової охорони цілого ряду гарантованих соціальних виплат [27, с. 96—97]. Тому зазначена вчена у новій редакції досліджуваної нею норми запропонувала зворот «інших гарантованих соціальних виплат». Ми ж, у свою чергу, підтримуємо висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України від 02.07.2013 на проект Закону (реєстр. № 2180 від 05.02.2013) «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо кримінальної відповідальності за невиконання заробітної плати, стипендії, пенсії та інших установлених законом виплат)», а саме те, що, як вказано в його абз. 2 ч. 3, зазначене нововведення, у т.ч. введення поняття «інших видів соціальних виплат», погіршить становище громадян, права яких на своєчасне отримання заробітної плати та на соціальний захист порушені [28, с. 3]. В принципі, якщо й удосконалювати зворот «інші установлені законом виплати», то згідно з формулюваннями, наведеними в абз. 1 та 3 ст. 46 Конституції України, а саме: «інші види соціальних виплат та допомоги, установлені законом». Відповідні зміни дадуть змогу притягнути винних осіб, наприклад, за ненадання соціально-економічних послуг, передбачених абз. 6 ч. 4 ст. 5 ЗУ «Про соціальні послуги», а саме: задоволення матеріальних інтересів і потреб осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, що реалізуються у формі надання натуральної чи грошової допомоги, а також допомоги у вигляді одноразових компенсацій. Адже невчасне надання або ненадання допомоги у натуральній формі, наприклад, палива перед настанням холодів або продуктів харчування, у т.ч. більш як за один місяць, може призвести до загибелі людини, яка потребує такої допомоги тощо.

Далі зазначимо нормативно-правові засади, які гарантують вказані тут виплати. Перш за все у ст. 1 Основного Закону Україна визнана соціальною державою. По-друге, право на соціальний захист громадян України закріплено у ст. 46 Конституції [1], в абз.1 якої передбачено, що такі правові випадки мають бути передбачені законом. У абз. 5 ст. 17 також визнано, що держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей [1]. Вважаємо за потрібне зазначити досліджений нами, хоча й неповний, але достатній для прикладу, перелік Законів України, якими гарантуються вказані виплати, а саме: «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 23.09.1999 № 1105-XIV, «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 05.10.2000 № 2017-III, «Про альтернативну (невійськову) службу» від 12.12.1991 № 1975-XII, «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ» від 12.12.1991 № 1972-XII, «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» від 23.09.1997 № 540/97-ВР, «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» від 01.06.2000 № 1768-III, «Про державну соціальну

допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам» від 18.05.2004 № 1727-IV, «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» від 21.03.1991 № 875-XII, «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам» від 16.11.2000 № 2109-III, «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» від 13.01.2005 № 2342-IV, «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» від 02.03.2000 № 1533-III, «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей» від 02.06.2005 № 2623-IV, «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» від 16.12.1993 № 3721-XII, «Про соціальний захист дітей війни» від 18.11.2004 № 2195-IV, «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» від 20.12.1991 № 2011-XII, «Про соціальні послуги» від 19.06.2003 № 966-IV, «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 № 3551-XII, «Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції і деяких інших осіб та їх соціальний захист» від 24.03.1998 № 203/98-ВР, «Про статус гірських населених пунктів в Україні» від 15.02.1995 № 56/95-ВР, «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 28.02.1991 № 796-XII та іншими. У зазначеній частині не можна обійти й міжнародні конвенції ратифіковані наступними Законами України, що покликані гарантувати відповідні соціальні права тощо, а саме: «Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої)» від 14.09.2006 № 137-V, «Про ратифікацію Європейської конвенції про правовий статус трудящих-мігрантів» від 16.03.2007 року № 755-V, «Про ратифікацію Угоди про співробітництво в галузі трудової міграції та соціального захисту трудящих-мігрантів» від 11.07.1995 № 290/95-ВР, «Про ратифікацію Конвенції Міжнародної організації праці про мінімальні норми соціального забезпечення № 102» від 16.03.2016 № 1024-VIII, «Про ратифікацію Конвенції Міжнародної організації праці про основні цілі та норми соціальної політики № 117» від 16.09.2015 № 692-VIII.

При кваліфікації за ст. 175 КК України варто враховувати, що правовідносини щодо призначення стипендій, пенсій, інших установлених законами виплат, а тим більше виникнення обов'язку виплачувати заробітну плату, є різними за своєю правовою природою. Наприклад, право отримувати заробітну плату у працівника виникає одразу після укладення трудового договору або фактичного допуску працівника до роботи; право на стипендію є соціальним або ж у сучасній тенденції його потрібно заслужити, тобто потрібно досягнути певних позитивних результатів (досягнень); право ж на пенсію виникає при певних умовах, тобто досягнення конкретного віку, встановлення інвалідності тощо. Зазначене говорить про те, що у судовій практиці ми можемо зустріти вироки притягнення до кримінальної відповідальності за ст. 175 КК України без офіційного оформлення на роботу. А от пенсія має бути офіційно призначена й ми не маємо практики притягнення до такої відповідальності через її заниження працівниками Пенсійного фонду при її призначенні, або ж, наприклад, не було жодного доведеного вироку щодо недоплати відсотків «Дітям

війни» через невідповідність законів про Державний бюджет України на 2007—2009 роки та чинною на той час редакцією ст. 6 ЗУ «Про соціальний захист дітей війни». Стосовно ж стипендій, то тут ще більш неоднозначно, не говорячи ще й про інші виплати. Нами вже досліджувалися два вироки за таку невиклату учням ПТУ (2010 рік) та ліцею (2011 рік), право на відповідну виплату ці учні вже мали відповідно до Закону України «Про професійно-технічну освіту». Але, на нашу думку, практично неможливо довести непризначення стипендії та її майбутньої невиклати по певному критерію досягнень (їх навмисного заниження) тощо.

Висновок. На підставі викладеного можна стверджувати, що в цілому в нашій країні існує досить різноманітна частина законів України щодо гарантування передбачених конституційних прав громадян на заробітну плату та інші соціальні виплати. Але, як уже наголошувалося [17], все ж таки має місце порушення частини третьої статті 22 Конституції України, а саме: при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод. Коли при зміні саме Законів України певна частина громадян перестає отримувати передбачувані ними до цього виплати, до кримінальної відповідальності винних у цьому притягнути практично неможливо через передбачуваність таких невиклат вже у чинних законах, а також невідповідності суб'єкта злочину, адже ні суб'єкти законодавчої ініціативи, ні сам законодавець такими не є, і в даному випадку за своєю суттю такими й не можуть бути. Отже, у даній ситуації ми маємо «замкнуте коло», наприклад, як із квітневим Референдумом 2000 року. Такі питання має вирішувати сам законодавець або Конституційний Суд України має визнавати відповідні норми неконституційними.

Пропонуємо доповнити новою частиною ст. 265 КЗпП України такого змісту: «Притягнення до фінансової відповідальності зазначених у ч. 2 ст. 265 КЗпП України осіб за наявності відповідних підстав не звільняє їх від притягнення до матеріальної, дисциплінарної, адміністративної або кримінальної відповідальності.»

У цілому ж вважаємо, що пропозиції щодо вдосконалення Кримінального кодексу України за результатами виконаного дисертаційного дослідження, які були опубліковані у четвертому номері наукового юридичного журналу «Юридична наука» за 2016 рік [29] та доведені до відома народних депутатів-членів Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності для можливого врахування ними як суб'єктами права законодавчої ініціативи у законотворчій діяльності [30] за наслідками проведеного тут аналізу, що переважно мають інформативний і рекомендаційний характер, не потребують змін та доповнень, окрім пропозиції замінити поняття «інші установлені законом виплати» на поняття «інші види соціальних виплат та допомоги установлені законом» як таке, що відповідає положенням, закріпленим у абз. 1 та 3 ст. 46 Конституції України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року (із змінами та доповненнями) // Урядовий кур'єр від 13.07.1996. — № 129—130.

2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III (із змінами та доповненнями) // Голос України від 19.06.2001. — № 107.

3. ICFTU Campaign on the Non-Payment of Wages in Russia. — Access mode : <http://www.warwick.ac.uk/fac/soc/complabstuds/russia/campaign.doc>.

4. ILO. International Labour Conference. Session (91;2003;Geneva) [Reports]. — Geneva : ILO, 2003. Report 3 (P. 1B) : Protection of Wages: Standards and safeguards relating to the payment of labour remuneration. — Geneva : ILO, 2003 — xi, 346 p. — ISBN 92-2-112874-1.

5. World social protection report 2014–15: building economic recovery, inclusive development and social justice / International Labour Organization. — Geneva : ILO, June 2014. — xxv, 336 S. : Tab., graph. Darst., Lit. S. 315–336. — ISBN 978-92-2-128660-8.

6. Global Wage Report 2014/15. ILO. Inclusive Labour Markets, Labour Relations and Working Conditions Branch / International Labour Organization. — Geneva : ILO, 05 December 2014. — 132 S. — ISBN 978-92-2-128664-6.

7. Convention concerning the Protection of Wages, 1949, No.95 (Entry into force: 24 Sep 1952) / Adoption: Geneva, 32nd ILC session (01 Jul 1949) — Status: Up-to-date instrument (Technical Convention). — Access mode : http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C095#A27.

8. Кримінальне право України : Загальна частина : підручник / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. — 4-ге вид., переробл. і допов. — Х. : Право, 2010. — 456 с.

9. Олейнічук О.М. Кримінально-правове визначення предмета злочину, передбаченого ст. 175 КК України / О.М. Олейнічук // Юридична наука. — 2014. — № 9. — С. 65–76.

10. *Топчій В.В.* Кримінально-правова характеристика невивлати заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат (ст. 175 КК України): Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Топчій Василь Васильович. — К., 2009. — 271 с.

11. Рішення Конституційного Суду України «Справа за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміну «законодавство»)» від 9 липня 1998 р. № 12-рп/98 // Офіційний вісник України, 1998, № 32 (27.08.98), ст. 1209.

12. Закон України «Про внесення змін до Кодексу законів про працю України» від 24.12.1999 року № 1356-XIV // Урядовий кур'єр, 13.01.2000. — № 5.

13. Висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України від 12.06.2015 року на проект Трудового кодексу України (№ 1658 від 20.05.2014 р., доопрацьований). [Електронний ресурс] — Режим доступу : w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=53221&pf35401=327070.

14. Висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України від 10.10.2011 року на проект Закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо приведення їх у відповідність із Законом України «Про соціальний діалог в Україні»». [Електронний ресурс] — Режим доступу : w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=41144&pf35401=202953.

15. Олейнічук О.М. Суб'єкт складу злочину, передбаченого статтею 175 КК України / О.М. Олейнічук // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2014. — № 1(147). — С. 130–136.

16. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 06.12.2016 № 1774-VIII // Голос України, 27.12.2016. — № 248.

17. Висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України від 16.11.2016 року на проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України». [Електронний ресурс] — Режим доступу : w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=60033&pf35401=402282.

18. *Олейнічук О.М.* Об'єктивна сторона складу злочину, передбаченого ст. 175 КК України / О.М.Олейнічук // Юридична наука. — 2014. — № 10. — С.62–73.

19. *Олейнічук О.М.* Відмежування складу злочину, передбаченого ст. 175 КК України, від аналогічного адміністративного делікту / О.М. Олейнічук // Юридична наука. — 2015. — № 11. — С. 165–171.

20. Юридична енциклопедія : В 6 т. /Редкол. : Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. — К. : «Укр. енцикл.», 1998. — Т. 5: П-С. — 2003. — 736 с : іл.

21. *Лихова С.Я.* Злочини проти громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина за Кримінальним кодексом України (теоретико-правове дослідження): дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Лихова Софія Яківна. — К., 2006. — 529 с.

22. Популярна юридична енциклопедія / Кол. авт. : В. К. Гіжевський, В. В. Головченко, В. С. Ковальський (кер.) та ін. — К. : Юрінком Інтер, 2002. — 528 с.

23. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. — 8-ме вид., перероб. і доп. — Х. : Фактор, 2011. — 1280 с.

24. *Тарасенко В.С.* Новації у сфері пенсійного забезпечення суддів / В.С. Тарасенко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. — 2013. — Вип. 6–3(1). — С. 142–145.

25. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України : У 2 т. — Т. 1 / За заг. ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. — 3-тє вид., перероб. та доп. — К. : Алерга; КНТ; Центр учбової літератури. — 2009. — 964 с.

26. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гавриш та ін.; За заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. — Вид. третє, переробл. та доповн. — Х. : ТОВ «Одіссей», 2007. — 1184 с.

27. *Панкратова О.В.* Невыплата заработной платы, пенсий, стипендий, пособий и иных выплат (ст. 1451 УК РФ) : уголовно-правовой и криминологический аспекты : диссертация ... кандидата юридических наук : 12.00.08 / Панкратова Ольга Васильевна; [Место защиты: Моск. гос. юрид. акад. им.О.Е.Кутафина]. — Краснодар, 2012. — 192 с.

28. Висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України від 02.07.2013 року на проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо кримінальної відповідальності за невиконання зарплатної плати, стипендії, пенсії та інших установлених законом виплат)». [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id>.

29. *Олейнічук О.М.* Шляхи вдосконалення складу злочину, передбаченого ст. 175 КК України / О.М.Олейнічук / О.М. Олейнічук // Юридична наука. — 2016. — № 4. — 215 с. — С.114–125. [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://legal.nam.edu.ua/journal/n-4-2016.pdf>.

30. Лист Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності від 10.06.2016 р. № 04-18/12-1355. [Електронний ресурс] — Режим доступу : http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/6963/1/vidpovid_z_komitetu_VRU.jpg.

REFERENCES

1. Konstytutsiia Ukrainy: pryiniata Verkhovnoiu Radoiu Ukrainy 28 chervnia 1996 roku (iz zminamy ta dopovnenniamy) // Uriadovi kurier vid 13.07.1996. — № 129–130.

2. Kryminalnyi kodeks Ukrainy vid 05.04.2001 № 2341-III (iz zminamy ta dopovnenniamy) // Holos Ukrainy vid 19.06.2001. — № 107.

3. ICFTU Campaign on the Non-Payment of Wages in Russia. — Access mode : <http://www.warwick.ac.uk/fac/soc/complabstuds/russia/campaign.doc>.

4. ILO. International Labour Conference. Session (91;2003;Geneva) [Reports]. — Geneva : ILO, 2003. Report 3 (P. 1B) : Protection of Wages: Standards and safeguards relating to the payment of labour remuneration. — Geneva : ILO, 2003 — xi, 346 p. — ISBN 92-2-112874-1.

5. World social protection report 2014–15: building economic recovery, inclusive development and social justice / International Labour Organization. — Geneva : ILO, june 2014. — xxv, 336 s. : Tab., graph. Darst., Lit. S. 315–336. — ISBN 978-92-2-128660-8.

6. Global Wage Report 2014/15. ILO. Inclusive Labour Markets, Labour Relations and Working Conditions Branch / International Labour Organization. — Geneva : ILO, 05 December 2014. — 132 S. — ISBN 978-92-2-128664-6.

7. Convention concerning the Protection of Wages, 1949, No.95 (Entry into force: 24 Sep 1952) / Adoption: Geneva, 32nd ILC session (01 Jul 1949) — Status: Up-to-date instrument (Technical Convention). — Access mode : http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C095#A27.

8. Kryminalne pravo Ukrainy : Zahalna chastyna : pidruchnyk / Yu.V. Baulin, V.I. Borysov, V.I. Tiutiuhin ta in.; za red. V.V. Stashysa, V.Ya. Tatsiia. — 4-te vyd., pererobl. i dopov. — Kh. : Pravo, 2010. — 456 s.

9. *Olieinichuk O.M.* Kryminalno-pravove vyznachennia predmeta zlochyну, peredbachenoho st.175 KK Ukrainy / O.M. Olieinichuk // Yurydychna nauka. — 2014. — № 9. — S. 65–76.

10. *Topchii V.V.* Kryminalno-pravova kharakterystyka nevyplaty zarobitnoi platy, stypendii, pensii chy inshykh ustanovlenykh zakonom vyplat (st. 175 KK Ukrainy): Dys... kand. yuryd. nauk : 12.00.08 / Topchii Vasyl Vasylovych. — K., 2009. — 271 s.

11. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy «Sprava za konstytutsiinym zvernenniam Kyivskoi miskoi rady profesiinykh spilok shchodo ofitsiinoho tlumachennia chastyny tretoi statti 21 Kodeksu zakoniv pro pratsiu Ukrainy (sprava pro tlumachennia terminu «zakonodavstvo»)» vid 9 lypnia 1998 r. № 12-rp/ 98 // Ofitsiinyi visnyk Ukrainy, 1998, № 32 (27.08.98), st. 1209.

12. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do Kodeksu zakoniv pro pratsiu Ukrainy» vid 24.12.1999 roku № 1356-XIV // Uriadovyi kurier, 13.01.2000. — № 5.

13. Vysnovok Holovnoho naukovy-ekspertnoho upravlinnia Aparatu Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 12.06.2015 roku na proekt Trudovoho kodeksu Ukrainy (№ 1658 vid 20.05.2014 r., doopratsovanyi). [Elektronnyi resurs] — Rezhym dostupu : w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=53221&pf35401=327070.

14. Vysnovok Holovnoho naukovy-ekspertnoho upravlinnia Aparatu Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 10.10.2011 roku na proekt Zakonu «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo pryvedennia yikh u vidpovidnist iz Zakonom Ukrainy «Pro sotsialnyi dialoh v Ukraini»». [Elektronnyi resurs] — Rezhym dostupu : w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=41144&pf35401=202953.

15. *Olieinichuk O.M.* Subiekt skladu zlochyну, peredbachenoho statteiu 175 KK Ukrainy / O.M. Olieinichuk // Biuleten Ministerstva yustytysii Ukrainy. — 2014. — № 1(147). — S. 130–136.

16. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy» vid 06.12.2016 № 1774-VIII // Holos Ukrainy, 27.12.2016. — № 248.

17. Vysnovok Holovnoho naukovo-ekspertnoho upravlinnia Aparatu Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 16.11.2016 roku na proekt Zakonu «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy». [Elektronnyi resurs] — Rezhym dostupu : w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc3?id=&pf3511=60033&pf35401=402282.

18. *Olieinichuk O.M.* Obiektivna storona skladu zlochynu, peredbachenoho st.175 KK Ukrainy / O.M. Olieinichuk // Yurydychna nauka. — 2014. — № 10. — S. 62–73.

19. *Olieinichuk O.M.* Vidmezhuvannia skladu zlochynu, peredbachenoho st.175 KK Ukrainy, vid analohichnoho administratyvnoho deliktu / O.M. Olieinichuk // Yurydychna nauka. — 2015. — № 11. — S. 165–171.

20. Yurydychna entsyklopediia : V 6 t. /Redkol. : Yu.S. Shemshuchenko (holova redkol.) ta in. — K. : «Ukr. entsykl.», 1998. — T. 5: P-S. — 2003. — 736 s : il.

21. *Lykhova S.Ya.* Zlochyny proty hromadianskykh, politychnykh ta sotsialnykh prav i svobod liudny i hromadianyna za Kryminalnym kodeksom Ukrainy (teoretyko-pravove doslidzhennia): dys. ... d-ra yuryd. nauk : 12.00.08 / Lykhova Sofiia Yakivna. — K., 2006. — 529 s.

22. Populiarna yurydychna entsyklopediia / Kol. avt. : V.K. Hizhevskiy, V.V. Holovchenko V.S. Kovalskyi (ker.) ta in. — K. : Yurinkom Inter, 2002. — 528 s.

23. Naukovo-praktychnyi komentar do Kryminalnoho kodeksu Ukrainy / Za red. M.I. Melnyka, M.I. Khavroniuka. — 8-me vyd., pererob. i dop. — Kh. : Faktor, 2011. — 1280 s.

24. *Tarasenko V.S.* Novatsii u sferi pensiinoho zabezpechennia suddiv / V.S. Tarasenko // Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. — 2013. — Vyp. 6–3(1). — S. 142–145.

25. Naukovo-praktychnyi komentar do Kryminalnoho kodeksu Ukrainy: U 2 t. — T. 1 / Za zah. red. P.P. Andrushka, V.H. Honcharenka, Ye.V. Fesenska. — 3-tie vyd., pererob. ta dop. — K. : Alerta; KNT; Tsentri uchbovoi literatury. — 2009. — 964 s.

26. Kryminalnyi kodeks Ukrainy: Naukovo-praktychnyi komentar / Yu. V. Baulin, V. I. Borysov, S. B. Havrysh ta in.; Za zah. red. V.V. Stashysa, V.Ya. Tatsiia. — Vyd. tretie, pererobl. ta dopovn. — Kh. : TOV «Odissei», 2007. — 1184 s.

27. *Pankratova O.V.* Nevyplata zarabotnoj platy, pensij, stipendij, posobij i inyh vyplat (st. 1451 UK RF) : ugolovno-pravovoj i kriminologicheskij aspekty : dissertacija ... kandidata juridicheskikh nauk : 12.00.08 / Pankratova Ol'ga Vasil'evna; [Mesto zashhity: Mosk. gos. jurid. akad. im. O.E. Kutafina]. — Krasnodar, 2012. — 192 s.

28. Vysnovok Holovnoho naukovo-ekspertnoho upravlinnia Aparatu Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 02.07.2013 roku na proekt Zakonu «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy (shchodo kryminalnoi vidpovidalnosti za nevyplatu zarobitnoi platy, stypendii, pensii ta inshykh ustanovlenykh zakonom vyplat)». [Elektronnyi resurs] — Rezhym dostupu : <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=45641&pf35401=268781>.

29. *Olieinichuk O.M.* Shliakhy vdoskonalennia skladu zlochynu, peredbachenoho st. 175 KK Ukrainy / O.M. Olieinichuk / O.M. Olieinichuk // Yurydychna nauka. — 2016. — № 4. — S. 114–125. [Elektronnyi resurs] — Rezhym dostupu : <http://legal.nam.edu.ua/journal/n-4-2016.pdf>.

30. Lyst Komitetu Verkhovnoi Rady Ukrainy z pytan zakonodavchoho zabezpechennia pravookhoronnoi diialnosti vid 10.06.2016 r. № 04-18/12-1355. [Elektronnyi resurs] — Rezhym dostupu : <http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream>.

Олейнічук О.М. Аналіз законодавства України щодо розкриття ознак окремих складів злочинів бланкетної норми, передбаченої статтею 175 КК України

У статті виконаний комплексний аналіз чинного законодавства України щодо розкриття суттєвих ознак окремих складів злочинів бланкетної норми, передбаченої

статтею 175 Кримінального кодексу України, що є важливими як для кваліфікації за цією статтею, так і для її удосконалення. У результаті запропоновано доповнити новою частиною статтю 265 Кодексу законів про працю України, а поняття «інші установлені законом виплати» у досліджуваній нормі привести у відповідність з положеннями статті 46 Конституції України.

Ключові слова: склад злочину, невиплати, заробітна плата, стипендія, пенсія, інші установлені законом виплати.

Олейничук А.Н. Анализ законодательства Украины относительно раскрытия признаков отдельных составов преступлений бланкетной нормы, предусмотренной статьей 175 УК Украины

В статье выполнен комплексный анализ действующего законодательства Украины относительно раскрытия существенных признаков отдельных составов преступлений бланкетной нормы, предусмотренной статьей 175 Уголовного кодекса Украины, которые важны как для квалификации за этой статьей, так и для ее усовершенствования. В результате предложено дополнить новой частью статью 265 Кодекса законов о труде Украины, а понятие «другие установленные законом выплаты» в исследуемой норме привести в соответствие с положениями статьи 46 Конституции Украины.

Ключевые слова: состав преступления, невыплаты, заработная плата, стипендия, пенсия, другие установленные законом выплаты.

Oleinichuk O. Analysis of the Legislation of Ukraine concerning Disclosure of the Constituent Elements of the Certain Crimes under the Blanket Rule of Article 175 of the Criminal Code of Ukraine

In this paper, a comprehensive analysis of the current legislation of Ukraine regarding the disclosure of the constituent elements of certain crimes under the blanket rule of Article 175 of the Criminal Code of Ukraine is performed, which is important for both crime qualification and improvement of the mentioned Article. It is suggested to supplement Article 265 of the Labour Code of Ukraine with the new part. It is also suggested to bring the definition of “other payments established by law», stated in Article 175 of the Criminal Code of Ukraine, in line with the provisions of Article 46 of the Constitution of Ukraine.

Keywords: Corpus Delicti; Non-Payment; Wage; Stipend; Pension; Other Payments Established by Law

Стаття надійшла до редакції 31.03.2017.